

Andolin Eguzkitza

0. Urte latza aurtongoa: propaganda-gemabete-betean bai Euskal Herrian, bai atzerrian; abertzaleen joera nagusi bien arteko amildegia inoizkorik handiena, eta altxamendu armatuaren aldekoak egundaino baino latzago eta irrazionalago; Elkarriren bake-konferentziak —aurreramenduak aurreramendu— huts egina; Euskaltzaindia inoizko egoera ekonomiko latzenetariko batean (kronikaño hau idatzi bitartean konpondu bide dena); Garzón-en eraso judizialak orain arteko odolgaiztokoena; atxilotuei egindako oinaze eta torturak amaigabe; eta bihotza, gaineratu beharrean gaude, ozta-ozta salbatuta. Eta horregatio bada go zertaz poztu, lar izan ez arren: Unai Elorriagaren saria aipatuko nuke lehenengo eta behin, eta esanak esan, euskal literaturaren egoera gozoa, belaunaldi berria —hogeitabost-hogeitazazpi urtera artekoa— osatuz baitoa, eta ez edozelan osatu ere. Inori destain egin gabe, eta Unairengandik aparte pare bat izen baino ez aipatzeko, hor dugu Arratiko Igor Estankona bere bigarren poemategi eder eta askotan zirraragarriarekin, *Tundra* izenekoa, ibilbide poetiko sendoaren erakusgarri hizkuntza eta iruditeria gero eta garatuagoaren bidez, edo Zarauzko Jon Benito bere lehenengo poema-liburu gustagarri eta etorkizun-promesetz beterikoarekin. Eta literaturatik kanpo? Sentsazio bat, hainbeste eraso eta kontrakar gaiztoarekin euskaldunon erkidetza sendotuz doala, eta hain urrun ageri zaigun hodeiertza ez dela sarri askotan sentitzen eta sumatzen dugun bezain ilun. Horra hor, nonbait, euskaldunon erresistentzia-grina ostera ere gailen.

1. Izan ere, azken gai horrekin ekinen natzaio neure kronika apur honi, duela hilabetea gutxi gorabehera, aldeztu aurretik bagenekiena atera zitzaiolako azkenez, eta ez hain segurustekabean, PPren donostiar buruari, Mayor

Oreja jaunari: Euskal Herria, euskaldunen herria asmake-
ria hutsa ei da, halakorik ez baita inoiz egon Sabino Arana
eta beraren ondorengo paranoikoak agertu arte. Bide ba-
tez, egunokaz Enrique Múgica Herzog-ek hitzez hitz erre-
pikaturiko ideia. Jakin bagenekien euskaldunok irudimen
handiko jendea ginena, baina hainbesteko? Ez daukate
gero merezimendu txikia gure arbasoek, hainbeste gezur
eta hain modu sinesgarrian egindakoek.

Homelakoak entzunda, gogoeta bi datozkit bat-batean
burura. Alde batetik eta lehenengo eta behin, ez dela egia
PPko jendea, oro har, Euskal Herria ontzat jotzen duten
jendea dela, abertzaleek ez bezala Espainiarekiko loturak
apurtu gura ez arren. Ez dela egia, alegia, beren burua eus-
kal herritartzat dutenik. Edo zorrotzago formulaturik, eus-
kal herritarrak direla baldin badiote, abertzaleok behartu-
ta egiten dutela bakar-bakarrik, zelanbait modan dagoela
eta, segurutik, oztopo izugarriak leuzkaketelako aurrera
egiteko hori onartu ezean. Burutik ere ez bailitzaieke oste-
rantzean pasatuko beraiek bilbotar, edo giputz edo laudio-
tarrak baino zer edo zer gehiago direnik, alegia, Espainia-
ko probintzia bateko edo hiri zein herri bateko hiritarrak
baino zer edo zer gehiago, ezpada, jakina —eta beraien ar-
tean ohikoa den legez— dauzkaten euskal abizen ederrez
harrotasunez agertzeko Espainian. Ez diet nik eskubidea
kenduko gure herritarrak izateko, baina argi eta garbi da-
go beraiek beren burua halakotzat jotzen ez dutena —hori
da behintzat arazoigari agertzen zaidan hipotesi baka-
rra—, eta ez daudela ezta ere ontzat jotzeko prest Henrike
Knörrek behin batean hain era egokian aipatzen zuen
«euskaldunen nazio kulturala» delakoa.

Bestetik, eta bigarrenez, gorrotoa da begien bistan
ageri zaidana. Gorroto hutsa eta herra ezin latzagoa baita
Mayor Oreja bezalako bati dariona. Bai eta beraren enpa-
rauei ere. XIX. mendeko euskaldun jendearen kontrako
isabelinoen gorrotoa, franquista amorratuen higuin eta
erdeinua. Karlistaden ondotik eta XX. gizaldiaren hasie-
ran zeukaten botere politikoa PNVren eskura galdu zutela-
ko oraindik agortu ez zaien ezinikusi eta aiherkundera, eta
gerra ikaragarri bat eragin eta gero dena bereskuraturik

ere, ezer gabe biluzik dakusatelako beren burua ostera ere, edota —paranoiak paranoia— hala sentitzen direlako, biluzik eta kontrolik gabe.

PSOEko ez Euskal Herrian oro har —salbuespen gutxi baina duintasunez beterikoak baitaude, Gipuzkoan batez ere— ez dut ezer esanen, ezpada gogoratzeko gure ama zenaren aholku zuhurra: «ez gero lar fidatu, izan espainiar nazionalista besterik ez baitira». Zorionez, ez du berak azken hiru urteotako PSOEkoen jarrerak ikusteko aukerarik izan.

Eta horrexegatik ere, pitin bat baikor banago. Azkenean muinera heldu direlako: beraiek gure existentzia ere ez daude ontzat jotzeko prest, eta guk irauteko behintzat esperantzarik ez dugu galdu. Izanen al gara nahiko jakintsu eta zuhur behar den legez elkarrekin aurrera egiteko!

2. Eta Elkarriren bake-konferentzia? Aitzina joan gara? Zerbait lortu da? Eta lehenengo balorapena guztiz ezkorra da. Urte oso baten ahaleginaren ondoren arras txiki ematen du emaitzak.

Ez dute lortu eskuineko espainiar nazionalisten mugimendurik txikiena ere, hau da, arazo bat dagoela ontzat jotzea. PPko espainiar nazionalistak jazarri ere ez dira egin aurrelanetako aurre-elkarrizketetan. Agerian baitago azken batean, auzi bat dagoela onartzeak berak, beraientzat, PPko espainiar nazionalistentzat, arriskutan jartzen duela duten Espainiaren burutapen zurruna. Ematen du oraindik ere Irlandan bezala gaudela Margareta Thatcher-ek Maze presondegiko gose-grebalariei hiltzen utzi zien garaian, oraindik ere ETA eta ingurukoak psikopata-aldra bat besterik ez direla dioen tesia nagusi zen garaian, akabatzea besterik ez dagoena. Are txarrago, oraindik ere defendatzen dute armak ez darabiltzaten abertzaleak, EAJkoak batez ere —beraiek baitira talde nagusia— ETAz baliatzen direla Espainia betikoak amore eman dezan. Laburtu beharrean, Zazalejostarren estrategiaren garaian gaude, eta Mayor Oreja eta halakoen gorrotoarenean. Halandaze, esperantza on gutxiko sasoia.

Batasunakoen azkenengo jokaldia, konferentziaren itxieran parte hartzeko uko eginez, aldiz, aspaldi honetan

nire ustez darabilten taktika erratu eta zingulun-zangulungo beste erakuspen bat da, zalantzak egokitzen jotzen ez dituen taktika, eta pentsamendu iraultzailean zoritxarrez sarritan bezala, aurrerapauso mugatuak ontzat jotzeko beldur neurotikoez beterik dagoen jokaera, sisteman ekanduak —ideologia nagusiak integratuak— izanen direlakoan.

Eta onik? Ez al du bake-konferentziak ezer onik sortu? Bai zorionez, eta ez gutxi, lorturiko guztiak hondalanaren, hau da, ereiteko aurrelanen mailakoak izan badira ere: aurrena, eta nire gustuko garrantzitsuena, euskal arazoaren nazioartekortzea dugu, edo Elkarriren berbekin esatearren, «nazioarteko sarea [ræn sortzea] bake-prozesua errazteko eta babesteko». Honek, bide batez, are ageriagoan uzten du euskal diasporarekin egin beharreko lanaren behar ezin utzizkoa. Bigarrenez, prozesua bururatzeko metodologiaren lanketa zehatza. Eta azkenez, Elkarrik berak «bake-bidea proposamen gisa» deritzona, alegia, Euskal Herrian gero eta nabariagoa eta zabalagoa den kontzientzia ezin gaitzkeela egon prozesu horri ekin gabe.

Abertzale gisa, baina, gurasoek sarritan esaten zigutena aipatu gurako nuke orain elkar ulertze aldera, askatasuna askatasunerantzako bidean eginez doala baitzioskuten eurek beti, eta beraiek gaztetan eta bizitzan zehar bizi izandako esperientziak eta jasaniko porrotak ezagututa, legezkoa zela —eta dela— pentsatzea nahikoa gertu gaudela gure helburu nagusitik, hau da, euskaldun jendeak etorkizunera segurtasunez eta esperantzaz begiratu ahal izatetik. Eta izan, hala da nire gardiz.

3. Aurtengoak amaitzeko ohar baikor batekin amaitu gurako nuke horregatio, orain dela urte bi Koldo Izagirrek hasi zuen lanaren amaieraren aipamenarekin. Zeren oraintsu bukatu baitu argitaratzen pasaitarrak XX. mendeko bere 40 poesia-kaierak. Eta besterik ezean ez balitz ere, Izagirrek egindako hautapenaren ederraz sentitu dudana plazera agerian utzi nahi nuke. Zeren, adibidez, laugarren eta azken argitaraketan atera dituen nahikoa ondo ezagutzen nituen poeta eta lagun biren kaierak irakurrita, horixe baita sentitu dudana. Eta zer senti daiteke ondoko poema eder bi

hauek irakurtzean, Te re Irastortzarena lehena (a) eta Luigi Anselminarena bigarrena (b), plazer hutsa ez bada?:

- a) Bizitzen segitzea erabaki orduko
hizkiak, hitzak edo esaldiak elkarlortzea
keinu hutsala da.
Bizitzen segitzea erabaki ondoren
ez daiteke atzera idatzi
poesia,
ez bada bat itsasoaren erdian lo dagoena bezalakoa.
- b) Ispiluaz bestaldean
usoak beltzak dira,
beleak dira txuri,
lehoia umil, ardiak
krudel eta otsoa otzana.
Ispiluaz bestaldean
tximeleta zoroak
suaren adarretan
pausatu egiten dira
eta armiarmek dituzte
ferekatzen euliak.
Zoriontsuak ispiluaz
bestaldeko txoriak
zeren karioletako
horma krudel guztiak
gardenak diren eta
teilatuak urdinak...

Eta halako plazer sakona sentiarazten dizuten antologiak argitaratzen dituenari, Koldo Izagirreri, zelan ez eskerak adierazi? Bene-benetan ederra baita eskaini digun irakurketa eta, jakina, irakurketa horren gainean egindako gogoetak, kaieren hitzaurreetan agertuak.

Aipatu ditudan poemok, gainera, maila horretako poema askoren arteko bi baino ez dira. Izan ere, ezin makala izan Izagirrek egindako lana, hainbeste orrialde irakurtzen sarturiko orduen ahalegina, nahi beste azal eta lasto alde batera uztearren eta lortu duen emaitza lortzeko. Ustekabe gozoz beteriko emaitza, Orixerekin kasu batez, eta ezuste harrigarritz beste zenbaitetan, Zaitegirenean bezala, eta beti ere argudio sendo eta eztabaidagarriak emateari inoiz uko egin gabe. Benetako lan erraldoia eta

ausarta. Ausardia eta jakituria behar baita era horretako lan kritikoa egitearren. Saiatu ere egin naiz pentsatzen berak egindako egile-hautapenean zenbat ez nukeen nik aukeratuko, eta konturatu naiz %85 bat natorrela. 40 izenetan, bostetik gora ez nukeela nik neuk bestela aukeratuko.

Bene-benetan eskertzeko lan gaitza, agerian uzten duena, bidenabar, olerkaritzak gurean duen kemen, garpén eta aberastasuna.¶

Tere Irastortza

Belaunaldien gurpilean: ikuspegi konparatzailearen ajeak

Estimatzen ez duguna existituko ez balitz bezala jardun izanaren ondorio asko pairatu izan ditu euskal literaturak —eta pairatzen—. Barkatuko dit irakurleak 1888ko egun batetik hasten banaiz, baina iruditzen zait egungo gurpilen kirrinkaz baino errazago ari ninteekeela ordukoaren oihartzunez.

1888. Hiru gizon bakarka

1888an Sabino Arana, Resurreccion Mª Azkue eta Miguel Unamuno aurkeztu ziren euskara irakasteko katedrarako lehiaketara. Hirurak adin beretsukoak ziren, hiru rek bizi zuten gudu karlisten amaiera, eta hirurak aurkeztu ziren katedrarako lehiaketara. Baina katedra bakarrak irabazi zuen, eta hirurek ez zuten bat egin euskararen eta Euskal Herriaren auzian. Hirurek bide arras ezberdinak jorratu zituzten, nahiz eta oinarrian gabezia berberak kezkatu, hirurak euskarari falta zitzaionaz kontziente ziren.